

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Kako njemački diplomata ugrožava bosanskohercegovačku demokratiju Kontroverzna intervencija na nedavnim izborima u balkanskoj državi rizikuje osnaživanje nacionalističkih ekstremista

Jasmin Mujanović

Prvi objavljen: [New Lines Magazine](#).

Prije posljednje ruske invazije na Ukrajinu u februaru i pokolja koji je uslijedio protiv civilnog stanovništva pokrenutog od strane ruskih okupacionih snaga, Bosna i Hercegovina je bila ta koja je svjedočila najsmrtonosnijem ratu u Evropi od 1945. Prošlo je skoro 30 godina od završetka rata u Bosni, a ova zemlja nosi još jednu sramotnu titulu: zemlja s najsloženijim ustavnim i izbornim režimom na svijetu.

To je zato što je Dejtonski mirovni sporazum uz posredovanje SAD-a, kojim je okončan rat u Bosni 1995. godine, to učinio stvaranjem labirintske ustavne strukture koja je podijelila vlast u poslijeratnoj Bosni na izričito etno-sektaške linije koje se sastoje od tri takozvana konstitutivna naroda u zemlji (pojam uveden sporazumom): Bošnjaci, Hrvati i Srbi. Kao rezultat toga, Bosna, koja je otprilike veličine Kostarike te danas ima populaciju od oko ispod 3 miliona, ima 14 različitih vlada i stotine ministara, od kojih su skoro svi imenovani na izričito sektaškoj osnovi. Ustav BiH, koji je aneks sporazuma, nikada nije ratifikovan u Parlamentu države.

Na vrhu ove nevjerovatne strukture nalazi se Ured visokog predstavnika (OHR), međunarodno imenovanog diplomate koji ima ulogu konačnog autoriteta za provedbu Dejtonskog sporazuma, što ga također čini glavnim tumačem bosanskog ustavnog prava. Trenutni visoki predstavnik, Christian Schmidt, bivši njemački parlamentarac, može ispraviti svako kršenje Dejtona, ustava ili bosanskog zakona u širem smislu putem svojih takozvanih bosanskih ovlasti -široka izvršna ovlaštenja koja mu omogućavaju da mijenja i nameće zakone, smjenjuje izabrane zvaničnike i preusmjerava sredstva unutar bosanskohercegovačkog vladajućeg sistema, među ostalim državnim nadležnostima.

Upravo se ovaj ured sada našao u središtu oluje neslaganja u vezi kako osnovnog demokratskog legitimiteta nedavno završenih općih izbora u zemlji, tako i smjera zapadne politike u Bosni.

U prethodnom eseju za [New Lines](#), posvetio sam se istraživanju širokih kontura složenog procesa izborne reforme u zemlji. Kao što sam tada objasnio, počevši od 2009. godine, bosanska država je izgubila niz značajnih sudskih predmeta i pred Evropskim sudom za ljudska prava i pred Ustavnim sudom zemlje. Ovim odlukama utvrđeno je da su veliki segmenti postojećeg ustavnog režima u

zemlji bili flagrantno diskriminatorni, prije svega prema Bosancima koji se nisu identifikovali i/ili nisu bili pripadnici konstitutivnih naroda. Bosna je morala uskladiti svoje ustavne i izborne norme sa liberalno-demokratskim standardima koji su namijenjeni svim državama članicama Vijeća Europe.

Od tada se jednostavno postavlja pitanje: kako? Ipak, u Bosni “kako” je sve samo ne jednostavno.

Zbog opsežnih blokada i veta od kojih se sastoji Dejtonski režim, koji su navodno namijenjeni promovisanju “podjele vlasti”, mali sektaški akteri imaju značajna ovlaštenja da ugase vlast i tako opstruiraju reforme sistema. Veći dio protekle decenije, jedan akter, hrvatski nacionalistički HDZ-ov blok, iskoristio je otprilike svojih 9% povrata na nacionalnim izborima da zaustavi cijelu državu. To su učinili u dogovoru sa svojim partnerima iz glavne srpske nacionalističke stranke, SNSD-a. HDZ već četiri godine blokira formiranje vlasti u entitetu Federacija — većem od dvije primarne administrativne jedinice nastale u Bosni nakon rata, u kojoj živi većina bošnjačke i hrvatske zajednice. U međuvremenu, SNSD je iskoristio svoju vladu u Republici Srpskoj (RS) — drugom entitetu u kojem dominiraju Srbi — da potpomaže slinu višegodišnju secesijsku krizu, uz podršku Beograda i Moskve.

Upravo u ovoj klimi političke i pravne krize Bosanci su glasali i na predsjedničkim i na parlamentarnim izborima 2. oktobra. Rezultati se još uvijek obrađuju, a istovremeno je ohrabrujuće i otrežnjujuće da u dijelovima zemlje čak 20% glasačkih listića ostaje neprebrojano. Međutim, u trenucima nakon zatvaranja birališta, postupci visokog predstavnika Schmidta su se pokazali najpresudnijim.

Što se tiče rezultata, za početak, po prvi put u historiji zemlje, član multietničkog, ljevičarskog SDP-a osvojio je bošnjačko mjesto u tročlanom državnim Predsjedništvu. Denis Bećirović je pobijedio nepopularnog dugogodišnjeg lidera bošnjačke nacionalističke stranke SDA, koji je zajedno s porodicom i uživao krugom posljednjih godina bio upleten u niz korupcijskih i kriminalnih afera. Uprkos tome, SDA je i dalje imala iznenađujuće dobre rezultate na parlamentarnim izborima, iako je heterodokсна koalicija reformističkih kandidata osvojila više od trećine glasova u raznim dijelovima zemlje, uključujući i Bećirovićevog bivšeg kolegu iz SDP-a, koji je ponovo izabran za hrvatsko mjesto u predsjedništvu zahvaljujući glasovima umjerenih Hrvata, Bošnjaka te “Ostalih”. To je izazvalo još jednu apoplektičnu reakciju HDZ-a, koji smatra podršku člana državnog Predsjedništva Željka Komšića među bošnjačkom zajednicom činom obespravljivanja svojih pristalica. Ipak, HDZ je poboljšao vlastite rezultate na parlamentarnim izborima, a njihovi partneri u secesionističkom SNSD-u još jednom su uspjeli izbjeći izazove marginalno umjerenijih srpskih stranaka u entitetu RS.

Međutim, prije nego što je išta od ovoga postalo jasno, samo nekoliko minuta nakon zatvaranja birališta 2. oktobra, izašle su vijesti da se Schmidt sprema da iskoristi svoje bonske ovlasti kako bi izmijenio izborne zakone entiteta Federacije da bi riješio samo jedan od osam neriješenih ustavnih slučajeva države. Namjeravao je riješiti pitanje o odluci Ustavnog suda BiH o predmetu Ljubić iz 2018. godine, koja se bavila načinom na koji su delegati u gornjem domu entiteta Federacije, Domu naroda, bili raspoređeni. Schmidtov prethodnik, Valentin Inzko, zauzeo je formalni stav da je odluka o predmetu Ljubić već provedena tehničkim izmjenama od strane Izborne komisije BiH, ali je HDZ tvrdio suprotno i tako blokirao Vladu Federacije za cijeli mandat nakon 2018.

Do 20 sati OHR je potvrdio medijske izvještaje i objavio novi zakon. Bio je to izvanredan trenutak. Iako je Bosna bila pod nadzorom mnoštvo timova iz cijelog svijeta zaduženih za praćenje izbora,

uklju?uju?i delegacije na visokom nivou iz SAD-a i EU, visoki predstavnik je mijenjao izborne zakone zemlje. U bilo kojoj drugoj zemlji takav doga?aj bi se smatrao de facto pu?em. Posmatra?ke misije su zaista bile nezadovoljne njegovim postupkom, a brojni visoki ?lanovi Evropskog parlamenta izdali su izjave u kojima su kritikovali Schmidta, smatraju?i njegov potez nasiljem nad demokratskim procesom u zemlji.

U svojim javnim izjavama u izbornoj no?i i u sedmicama nakon toga, iz OHR-a su tvrdili da je primarna svrha njihove intervencije bila “deblokada” entiteta Federacije. Naglasili su svoje uvo?enje niza funkcionalnih mjera koje ograni?avaju, ali ne uklanjaju u potpunosti izgleda za opstrukcionisti?ke aktivnosti od strane HDZ-a. Me?utim, najzna?ajnija izmjena zakona odnosila se na proširenje vije?a tri konstitutivna naroda u Domu naroda te izmjenu njihove uloge u imenovanju predsjednika entiteta, koji predstavlja klju?nog aktera u vladinom procesu, u cilju oja?anja HDZ-ove dominacije u vije?u.

Primarni efekat zakona ?e biti pomicanje granice potrebne za imenovanje kandidata za predsjednika Federacije sa šest od 17 ?lanova (35,3%) na 11 od 23 ?lana (47,8%), objasnili su analiti?ari Bodo Weber i Kurt Bassuener iz Vije?a za politiku demokratizacije na online forumu Just Security. Nacrt zakona koji je OHR predlo?io u julu, a koji je izazvao talas reakcije javnosti i me?unarodne zajednice zbog uvo?enja dodatnih diskriminatornih etni?kih odredbi, ipak je predvi?ao niži prag za imenovanje predsjednika entiteta Federacije.

Osim toga, kriti?ari strahuju da ?e ve?ina novih hrvatskih ?lanova vije?a biti izvu?ena isklju?ivo iz HDZ-ovog politi?kog središta, što zna?i da ?e mu njegova baza osigurati trajni pritisak na entitet Federacije, bez obzira na to koliko loše stoji stranka u multietni?kim regijama zemlje. Zbog bliske saradnje sa SNSD-om, postoji i zabrinutost da ?e HDZ sada mo?i (in)direktno i trajno kontrolisati formiranje vlade na državnom nivou.

Ako je cilj stvarno bio “funkcionalnost” entiteta Federacije, nije jasno zašto visoki predstavnik nije jednostavno uveo samo te izmjene funkcionalnosti, ostavljaju?i izabranim dužnosnicima mogućnost da se dogovore oko novog formata za Dom naroda. Ako je protuargument da su se te prilike pružale ve? godinama (a jesu), to opet ne objašnjava ?injenicu da je nova parlamentarna skupština upravo izabrana, uz mali, ali zna?ajan porast broja vjerodostojnih reformisti?kih zakonodavaca. OHR im je oduzeo priliku da izmijene zakonodavne institucije i izborne procese vlastite zemlje.

Ukratko, Bosanci su glasali prema jednom skupu pravila, ali ?e njihovi glasa?ki listi?i bili razvrstani prema drugom skupu. U zavisnosti od kona?nih izbornih rezultata, sasvim je vjerovatno da ?e Schmidt promijeniti ko može formirati vladu, barem u entitetu Federacije. Funkcionalno gledano, to zna?i da ?e visoki predstavnik promijeniti rezultate izbora, gotovo u potpunosti u službi politi?ke stranke za koju OHR tvrdi da je jedan od glavnih tvoraca trenutnog politi?kog haosa u BiH.

?ak štoviše, zvani?nici hrvatske vlade, koji su godinama lobirali kod OHR-a, EU, NATO-a, Vije?a Evrope, Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju te pojedinih zapadnih metropola u cilju nametanja ovih promjena po nalogu svojih klijenata u HDZ-u, odmah su se oglasili na društvenim mrežama kako bi sebi ?estitali na uspjehu u kra?i izbornog procesa u susjednoj državi, dodaju?i da je to samo “prvi korak” u širem projektu preoblikovanja Bosne po uzoru na Zagreb.

Šta ?e se desiti sa Bosnom, ostaje da se vidi. Promjene koje je nametnuo OHR se na prvi pogled

ine toliko tehni?kim da ve?ina gra?ana ne?e mo?i shvatiti razmjere njihovog uticaja. Jasno je da je glavni cilj uvo?enja promjena dok su se prebrojavali glasovi bio da njihova puna snaga bude prikrivena uzbu?enjem izazvanim rezultatima izbora. Bila je to, u stvari, neka vrsta pristupa šoka i strahopoštovanja po diplomatskom nalogu. U tom pogledu je ovaj pokušaj bez sumnje bio uspješan.

Me?utim, od tada je Komši? podnio hitan zahtjev Ustavnom sudu BiH kako bi se ocijenila zakonitost izmjena koje je nametnuo visoki predstavnik. Ako sud donese odluku na temelju prethodnog, trebalo bi da poništi zakon zbog diskriminacije. Ostaje otvoreno pitanje, ho?e li i kada ?e to u?initi. Ako sud ipak presudi protiv Schmidta, udar na njegov kredibilitet bi bio nepopravljiv.

Reakcija javnosti je prigušena. Dvije sedmice nakon izbora, vjerovatno?a za uli?ne proteste se smanjuje.

Odaziv na izbore — koji je u lokalnim medijima naširoko prikazivan kao historijska prilika za smjenjivanje ukorijenjenog nacionalisti?kog sistema — iznosio je svega 50%. Trendovi iseljavanja i dalje su kataklizmi?ni, a stopa nataliteta u zemlji tako?er pada. Sada je glavna me?unarodna institucija u zemlji intervenisala kako bi dodatno u?vrstila sposobnost nacionalisti?ke oligarhije, onih koji su odgovorni za katastrofalne socioekonomske uslove u državi, da vladaju i plja?kaju. U strukturnom pogledu, opasnost od onoga što je Schmidt uradio jeste da uvjeri ono malo preostalih Bosanaca u zemlji da im je ?ak i pomisao na promjenu oduzeta.

Ako to na kraju bude dugoro?ni ishod intervencije OHR-a, onda ?e i ovdje mnogi Bosanci smatrati kako je me?unarodna zajednica implicitno ispunila plan ekstremisti?kih elemenata u ovom društvu: srpskih i hrvatskih nacionalista koji žele da Bosna potpuno nestane, ili da se u najmanju ruku ve?ina njenih naroda i historijskih zemalja podijeli izme?u Zagreba i Beograda, što je i bio njihov cilj tokom ve?eg dijela ratnog perioda.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.